Ministère des Affaires Sociales

KUBALA NE KUFUNDA

Mukanda wa mulongi

CRS

CILUBA

2

Edition 2018

KUBALA NE KUFUNDA

Mukanda wa mulongi

CIKEBELU

MBANGILU 1
NTUADIJILU 2

CITUPA CIA 1 : NSOMBELU WA MUETU

Lumingu lua 1 : Musoko 4
Lumingu lua 2 : Cimenga 8
Lumingu lua 3 : Dibaka 12
Lumingu lua 4 : Masanka a mapoloma 16
Lumingu lua 5 : Mankenda a mubidi, a bilamba ne a mu nzubu 20
Lumingu lua 6 : Masama, londopu ne biondopelu 24

CITUPA 2 : KUKUBA NYUNGULUILU

Lumingu lua 8 : Cikuku/Biakudia 30
Lumingu lua 9 : Bimuma/Biakunua 34
Lumingu lua 10 : Mici ne bisonsa/Dinowa 38
Lumingu lua 11 : Mici ne bisonsa/Kukuba ne nyunguluilu 42
Lumingu lua 12 : Bimuna 46
Lumingu lua 13 : Nyama ya muitu 50

CITUPA 3 : KUYISHA DITUNGA KUMPALA

Lumingu lua 15 : Madimi 56
Lumingu lua 16 : Midimu ya bianza 60
Lumingu lua 17 : Midimu ya mu bilo bia ku komine 64
Lumingu lua 18 : Njila 68
Lumingu lua 19 : Tudiendelandela 72
Lumingu lua 20 : Ndeka 76
Lumingu lua 21 : Manaya a bankambua 80
Lumingu lua 22 : Manaya a cisangasanga 84
Lumingu lua 23 : Manaya a muntu nkaya 88

MBANGILU

Bu mudibi bilejibue mu dibeji dia ntuadijilu dia polokalame wa malongesha a kuambuluisha nawu bana bakadi bapicishe bidimu bia tulasa tupuekele mu Kongo wa mungalata, tudi bamanye bua se ciena bualu cia malu a bulongeshi mu ditunga dietu dia Kongo wa mungalata cidi dilongesha diakane dia muntu mu kabujima kende konso bua didilubulula diende ne dilubulula dia ditunga dia Kongo mu bitupa biadi bionso. (Loi Cadre N° 14/004/ du 11/02/2014 de l'enseignement National).

Bua kukumbaja ciena bualu eci, ku ndekelu kua tulasa tua dituadijilula, mbimpe muana wa muena Kongo amanye kubala, kufunda ne kuenza makumi ; amanye mua kumvua ne kuakula mu muakulu wa kuabu ne mu mfualansa. Tulasa tua dituadijilula (CRS) tudi dikasa dia diakalenga dibidi didi dipeshibue muana bua kumonaye mushindu wa kukuata mudimu ne kuibaka nsombelu wende mu matuku acivuavua.

Kadi mvita ne biyole bishilashilangane bidi bienda binyangakaje bikole ndongeshelu wa bana mu kabujima kende nangananga wa tulasa tua dituadijilula. Dinyangakaja dia ndongeshelu edi didi dimueneka nangananga mu dibala ne difunda. Bipeta bia bana ku mateta a mbulamatadi mashilashilangane (TENAFEP) bidi bileja bua se bamue ba ku bana badi bajikija bidimu bisatu bia tulasa tua dituadijilula badi ne lutatu lua bungi bua kubala, kufunda ne kumvua muyuki mukese.

Bua kujikija lutatu elu, Cibambalu cia Malu a Nsombelu Mulenga (Ministère des Affaires Sociales) nciangata mapangadika makane bua kuakaja ndongeshelu wa dituadijilula. Mapangadika aa adi mafunda mu mukanda utudi tubikila mu mfualansa ne « Stratégie Sectorielle de l'Education et de la Formation » ; mu mukanda ewu, difunda dia mikanda ya kubala ne kufunda ncimuue cia ku bitupa biawu.

Tudi tuela tuasakidila tua manza tente kudi USAID ne UKAID bua diambuluisha diabu, kupicila ku ndongamu wa ACCELERE !, ne bintu ne lupetu bua kuenza mukanda ewu pa ndongeshelu mupiamupia pa dibala ne difunda.

Ndongamu wa ACCELERE ! udi ne ndongeshelu mupiamupia ne wa pa buende : udi ubangisha ne kulongesha cikuma, dileta, muaku, ciambilu, citupa cia muyuki ne muyuki. Pa nanku ndongamu wa ACCELERE ! ewu udi ufila ditekemena dia kupatuka mu lutatu lua dibala ne difunda.

Ki bua cinyi ndi ndomba balongeshi bonso bua bitabuje mukanda ewu bua bana betu bamanye kubala ne kufunda bimpe pa lukasa.

Eugène SERUFULI NGYABASEKA

Mulombodi wa Cibambalu cia Malu a Nsombelu Mulenga

INTRODUCTION

Répondant à une dynamique régionale et internationale et se basant sur des standards mondialement établis avec une vue sur nos réalités, le Ministère de l'Enseignement Primaire, Secondaire et Professionnel a élevé les sous-branches lecture et écriture au rang de branche à part entière.

En vue d'améliorer la qualité des enseignements-apprentissages de cette discipline transversale dans les Centres de Ratrapage Scolaire, le Ministère des Affaires Sociales met à la disposition de l'apprenant et de l'éducateur un matériel didactique en conformité avec le programme national.
Au niveau 1, la langue congolaise est à la fois langue d'enseignement et branche enseignée. Le français n'est, à ce niveau, qu'une branche enseignée. Son apprentissage est limité à l'oral.

C'est précisément au niveau 2 que les acquis en langue congolaise sont transférés au français. Dès lors que les mécanismes de base du décodage sont installés dans une langue familière, les apprenants devraient aller plus sûrement et plus vite en français.

L'élaboration du manuel et du cahier de lecture de l'apprenant accompagnés du guide de l'éducateur (trice) se fonde sur les découvertes scientifiques les plus récentes, bien éprouvées et tout à fait fiables.

Dans la progression des enseignements-apprentissages, le noyau de base reste l'unité d'apprentissage. Elle correspond à une semaine d'enseignement-apprentissage qui exploite un sous-thème et se répartit en six séances en français et quatre en langue congolaise. La première est consacrée à la compréhension d'un message oral et la dernière à la consolidation des acquis de la semaine suivie d'une production écrite.

Ce manuel est un merveilleux outil conçu pour un apprentissage réussi de la lecture-écriture. Nous invitons les éducateurs / éducatrices ainsi que les parents d'apprenants à accompagner et encourager les apprenants à s'approprier le contenu de ce matériel didactique, riche en activités de lecture et d'écriture, et qui, sans aucun doute, leur permettra d'acquérir les compétences escomptées dans ce domaine

CITUPA CIA 1

NSOMBELU WA MUETU

Miaba

Musoko

Londa muyuki wa Musoko wetu

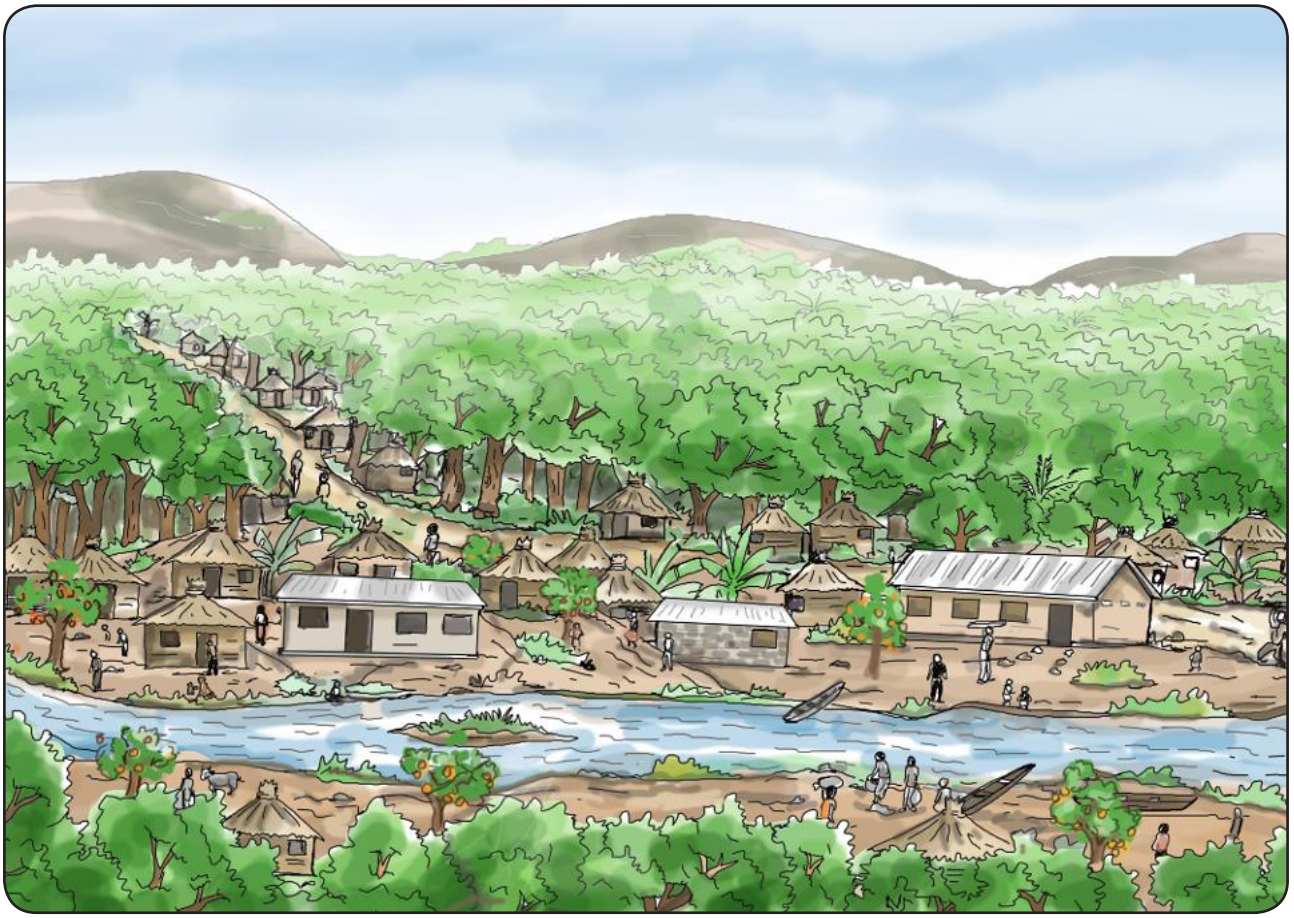

Ndi mbala.

m a d i b u mb nd ns nt

M A D I B U Mb Nd Ns Nt

m a d i b u mb nd ns nt

M A D I B U Mb Nd Ns Nt

Ndi Mba Mu Nsa Ntu Bi Da Nsu Nda Ma

Mudibu Ndundu Buba Bintu Diba Nsamba
Ntumba Mbumba Ndunda Budimi

Mamu udi mu budimi.

Ndi ndamba mudibu.

Bantu badi badia madima.

Nsamba udi udima.

Ntumba udi udia bidia.

Ndi njoja.

Ndi mbala.

Mu budimi

Mamu, bana badi mu budimi.
Mbumba, Bibi, Mimi badi badia bidia.
Ntumba udi udima.
Ndi nsamba Ntumba.
Ndi ndima mu budimi.
Mamu udi udia didima.

Ndi nkumbaja miaku idi mipangike.

1. Mamu, bana badi mu _____.
2. _____ udi udima.
3. Mamu udi udia _____.

Ndi mbala.

Nt m i mb a b u ns nd d

Mb U D Ns B A M Nd I Nt

Nti Nsu Mba De Ndi Nsa Nte Bu Mbi Mbu

Mbudi Budimbu Buba Dima Mudimu Diba
Madimi Muntu Ndunda Manda

Mamba udi udima.

Ndi ndamba bidia.

Bantu badi badia bintunta.

Bambi udi mu budimi.

Ntumba udi udia mudibu.

Ndi nkumbaja miaku idi mipangike.

Mu musoko wetu mudi .....

Miaba

Cimenga

Londa muyuki wa cimenga cietu.

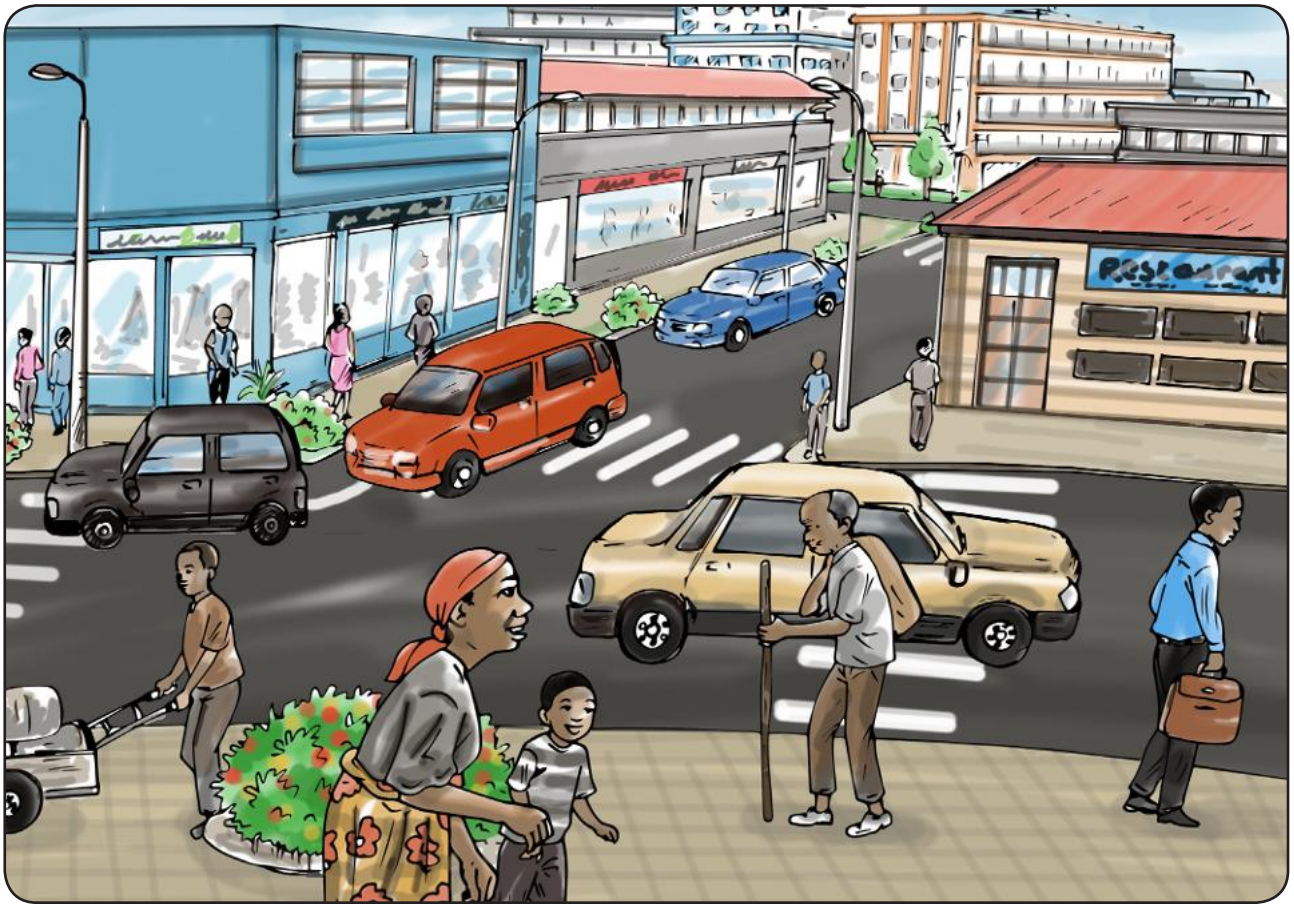

Ndi mbala.

k e o n l mf nc ng sh

K E O N L Mf Nc Ng Sh

k e o n l mf nc ng sh

K E O N L Mf Nc Ng Sh

Nge Nci Ko She Lo Ngu Shu Nga Nto Mfu

Ngandu Buloba Ntanta Mfumu Kongo Luntenta Ngondu Mulongu Kashongi Mulanga

Ngandu udi ulonga.

Mfumu ne Kashala badi balonga.

Kananga ncimenga cinene.

Kalenga udi ulamba.

Kabengela udi ulambila mfumu biakudia.

Ndi njoja.

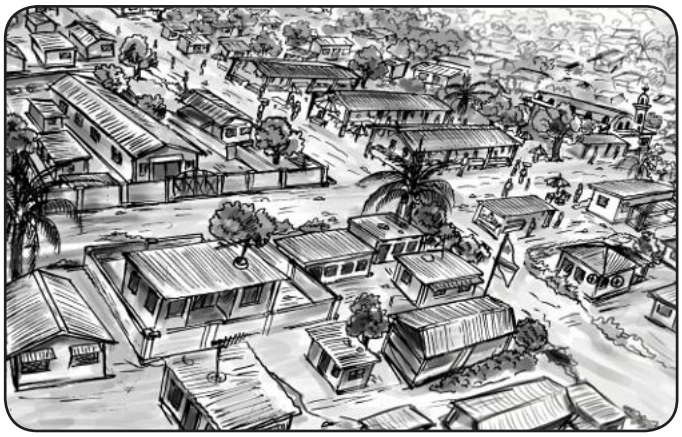

Ndi mbala.

Nkelekele

Nkelekele udi mu Kaboba, mu Kashana.
Nkelekele udi ne bantu ba bungi.
Mudi Bena Lulua, Baluba, ne Babindi.
Mu Nkelekele, mudi bilongelu bia bungi.
Mu Nkelekele, mudi bamfumu babidi.
Mu Nkelekele, mudi kabidi bidibua kabukabu.

Ndi ngakaja ciambilu eci.

bilongelu Mu bungi mudi Nkelekele bia.

Kashama udi Nkelekele mu.

Ndi mbala.

m a d i b u mb nd ns nt M A I U Mb Nd Ns
Nt a d b mb nd ns M A D I B U Mb Nt k
o n l mf nc ng sh K E O N L Mf Nc Ng Sh e
o n l nc sh O N L Nc Sh

Nge Nci Ko She Lo Ngu Shu Nga Nto La

Ngondu Buloba Ntenta Mfumu Dikangala Dibala
Ngandu Mulangi Kashongi Mulengu

Ngomba idi ilaka mukela.

Mfonci udi ne ndeke.

Kashala ne mfumu Kabengele badi mu budimi.

Ngonga udi udila.

Mulongi udi ubala mukanda.

Ndi ngakaja ciambilu eci

Kuetu mukela kudi.

Bibilu bia mu meku

Dibaka

Londa muyuki wa dibaka dia yaya Tshibola

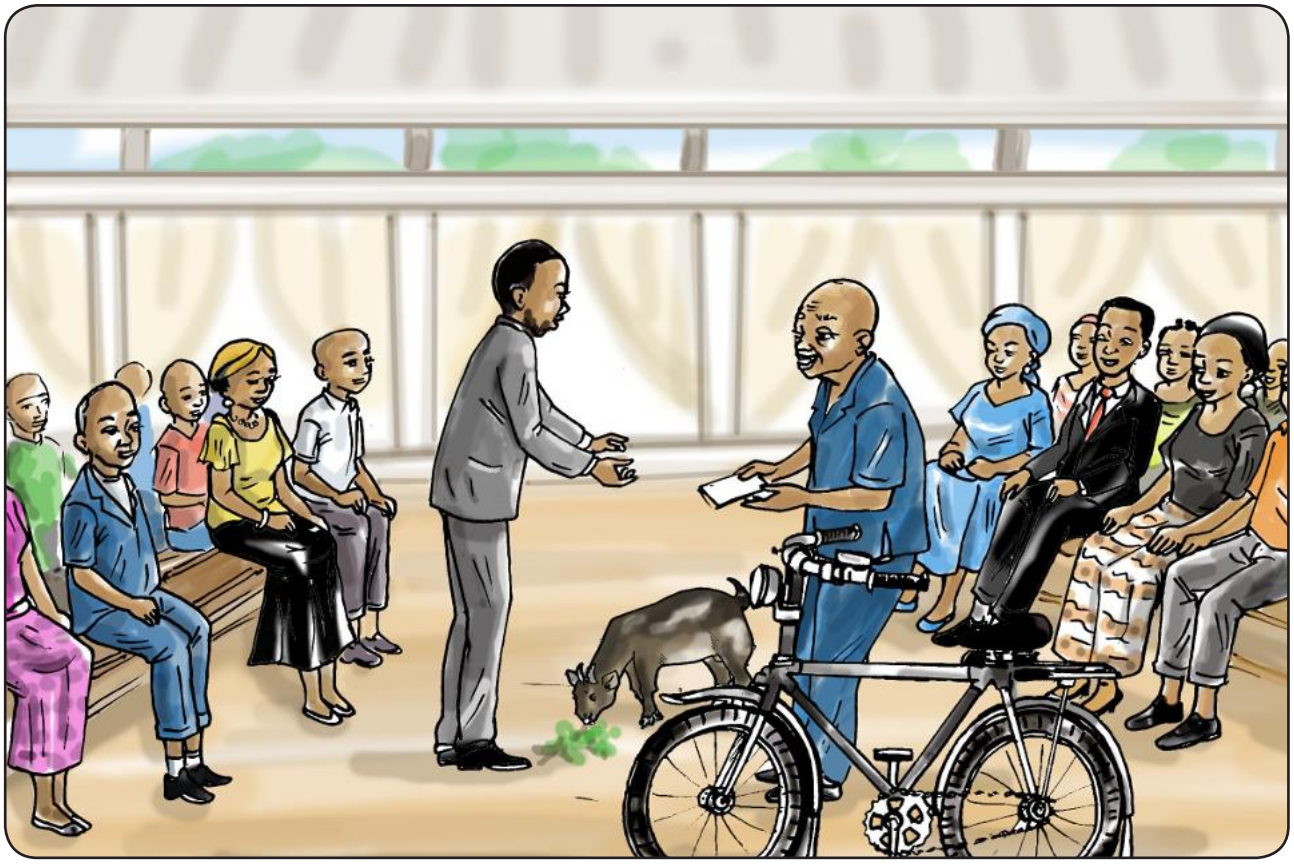

Ndi mbala.

f p s t c nj nk mp

F P S T C Nj Nk Mp

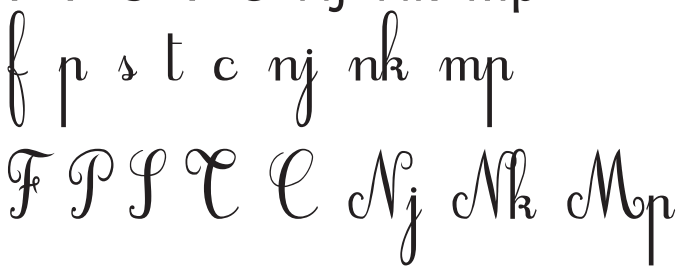

Pi Ca Li Mpo Shu Nka Fo Nju Ngu Nku

Mpusu Mupila Njilu Cikaka Nkunde Nshima Njinji
Nkusu Kanku Njila

Kanku udi mu njila.

Ndi nkomba cibambalu.

Mpuku idi mu cisuku.

Mpofu udi ne muci.

Nkonga ne Mpasu mbasue kuselangane.

Ndi njoja.

Diakidila dia baku

Ndi mbala.

Bakulumpe mbasombe mu nkuasa.
Mfumu mmuindile difika dia baku.
Ne bayikila pa dibaka dia Tshibola.
Lubanza ne nkumba mbikomba bimpe.
Nsongakaji mmuluata bilamba bitoke.

Ndi nteka muaku Bilonda pa muaba wa Tshibola.

Nebayikila pa dibaka dia Tshibola.

Ne bayikila pa dibaka dia.....

Ndi mbala.

a d i b u mb nd ns nt M B U Mb Nd Ns Nt

m a d i b u mb nd ns nt nc ng sh K E c N L

Mf Nc Ng Sh k e o n l mf nc ng sh E O N

L Mf Nc Ng Sh f p s t c nj nk mp f p s t c

nj nk mp F P S T C Nj Nk Mp

Ca Pi Shu Nka Mpo Si Nju Ngu Li Nga

Kanku Nkunde Mpusu Mupila Njilu Cikaka Nshima

Njinji Njila Nkusu

Tatu udi mu njila.

Mpasu udi ufila lupetu ku buku.

Petelo udi ulamba nkala.

Nkonga ne Mpasu mbasue kuselangane.

Ndi nteka muaku makuta pa muaba wa lupetu.

Baledi mbavua ne lupetu.

Baledi mbavua ne .....

Bibilu bia mu meku

Masanka a mapoloma

Londa muyuki wa yaya Tshibola wajikiji kalasa :

Ndi mbala.

j v w y z ny nz mv

J V W Y Z Ny Nz Mv

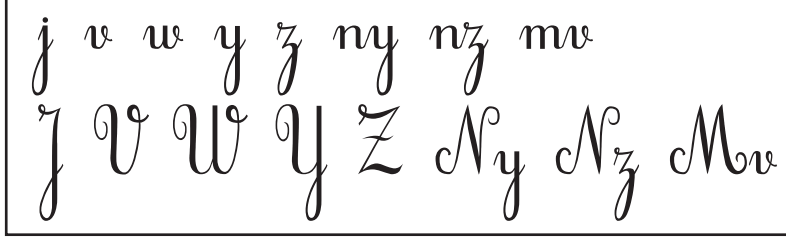

Nyi mvu nze wa nji vo yu nzi nku mpi

Njila nyima muitu nzala mvula ciala nyunyi

Baku nebadia nzolo idi mu nzubu.
Nyunyi idi inaya mu mvula.
Juka tuya ku buku bua Kazadi.
Vuala kazaku dituku dia difesto.

Ndi njoja.

Ndi mbala. Difesto dia yaya Tshibola

Lelu ku nzubu kuetu kudi bantu ba bungi.
Mbavua kujila yaya Tshibola maja.
Mvula udi uloka, badi banaya mu mvula.
Kabena bacina mvula to.
Neupete biebe mukanda wa njikijilu anyi?

Ndi ndongolola ciambilu

kudi Ku bungi ba nzubu bantu.
Tshibola maja yaya kujila.
Mbavua.....

Ndi mbala.

a i u mb nd ns nt M B Ns m d b mb nd ns nt
M I B U Nd Nt k e o n l mf sh E N L Mf Ng
Sh k e l mf nc ng sh E L f p t c nj nk S T C
Nj f n s t nj c mp F P T C Nj Mp v w y z ny
nz mv Ny Nz j

Nyi mvu nze ju nji vo yu nzi nku mpi

Njila nyima muitu nzala mvula ciala nyinyi

Baku nebadia nzolo idi mu nzubu.
Nyunyi idi inaya mu mvula.
Juka tuya ku buku bua Kalala.
Vuala kazaku dituku dia difesto.

Ndi ngakaja ciambilu

buku juka Kalala bua tuya ku.

.....

Bukole bua mubidi

Mankenda a mubidi, a bilamba ne a mu nzubu

Londa muyuki wa pa makenda

Ndi njoja.

Ndi mbala.

Mankenda

Kalala wanyi, lekela bukoya.
Owa mayi ne nsabanga matuku onso.
Sukula cibambalu ciebe mu dinda ne mu dilolo.

Kunyima kua kuya ku nkumba, owa bianza.

Kulengilengi bimuna bu ngulube ne mabata.

Kumpala kua kuvuala bilamba, ubikome.

Kuteki pamue bilamba bia bukoya ne bia mankenda.
Mankenda adi afila bukole bua mubidi.

Mibelu kayi iudi mua kupesha muanenu ku mbelu bua kuikala ne mankenda ?

Kumbaja biambilu ne mena adi alonda aa: Kashala, Mikoko, cibambalu, cikumbi.

1. .....wanyi sukula .....

2. ..... idi mu .....

Funda mena asatu a bantu, asatu a nyama ne asatu a bintu.

Bantu	Bintu	Nyama
1.	1.	1.
2.	2.	2.
3.	3.	3.

Funda miaku idi kayiyi pa mankenda.

Mankenda
Mayi
Kalasa
Bilamba
Bukoya

Funda mukenji ne mubelu idi itangila bukola bua mubidi.

Bukole bua mubidi

Masama, londopu ne biondopelu

Londa muyuki wa Kalala udi usama

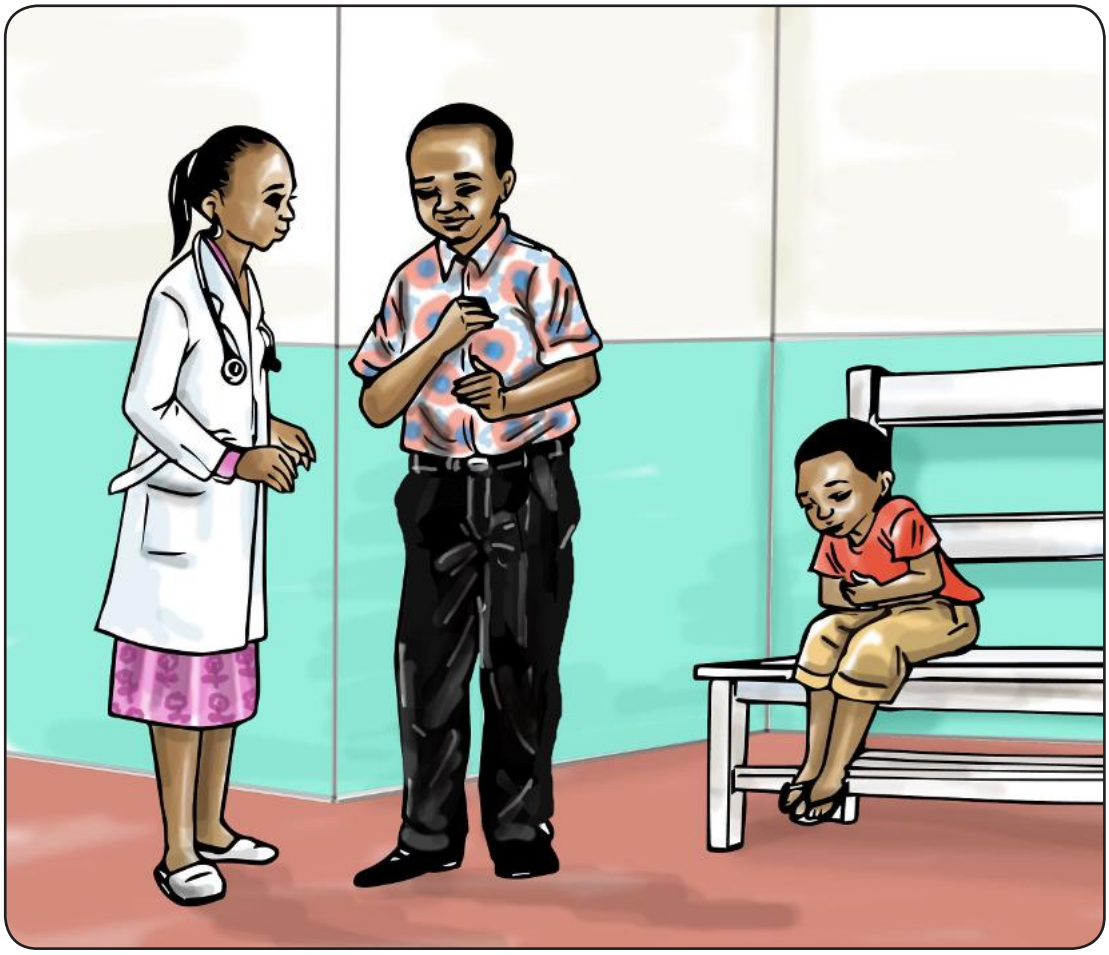

Ndi njoja.

Kalala udi uya ku lupitadi

Ndi mbala.

Kalala wanyi, juka tuye ku lupitadi.
Mbimpe wikala ne dikanda bua kulonga bimpe.
Munganga neakuteta ne neakupesha manga.

Kalala wanyi, enza lukasa, banda pa dikalu.
Baminganga bavua babakidila bimpe ku lupitadi.
Bakuteta Kalala mashi ne bakumupesha manga.

Bapinganyi ku nzubu ne disanka dia bungi.

Pautu usama, utu wenza cinyi ? .

Ela kajengu ku mena mafunkuna ne ela kalongu muinshi mua mena a mu cibungi/ mena masangi.

Kalala, mukanda, ndemba, cisanji, cibota , cikaka, Cilenge, dikopo.

Funda biambilu binayi:
bibidi ne mena mafunkuna ne bibidi ne mena a mu ci bungi.

Biambilu ne mena mafunkuna/ mena masunguluke.

1.
2.

Biambilu ne mena a mu cibungi.

1.
2.

Funda miaku itanu pa bukole bua mubidi.

1
2
3
4
5

Funda biambilu bibidi pa masama.

CITUPA 2

KUKUBA NYUNGULUILU

Didisha

Cikuku/Biakudia

Londa muyuki wa biakudia bia dilolo.

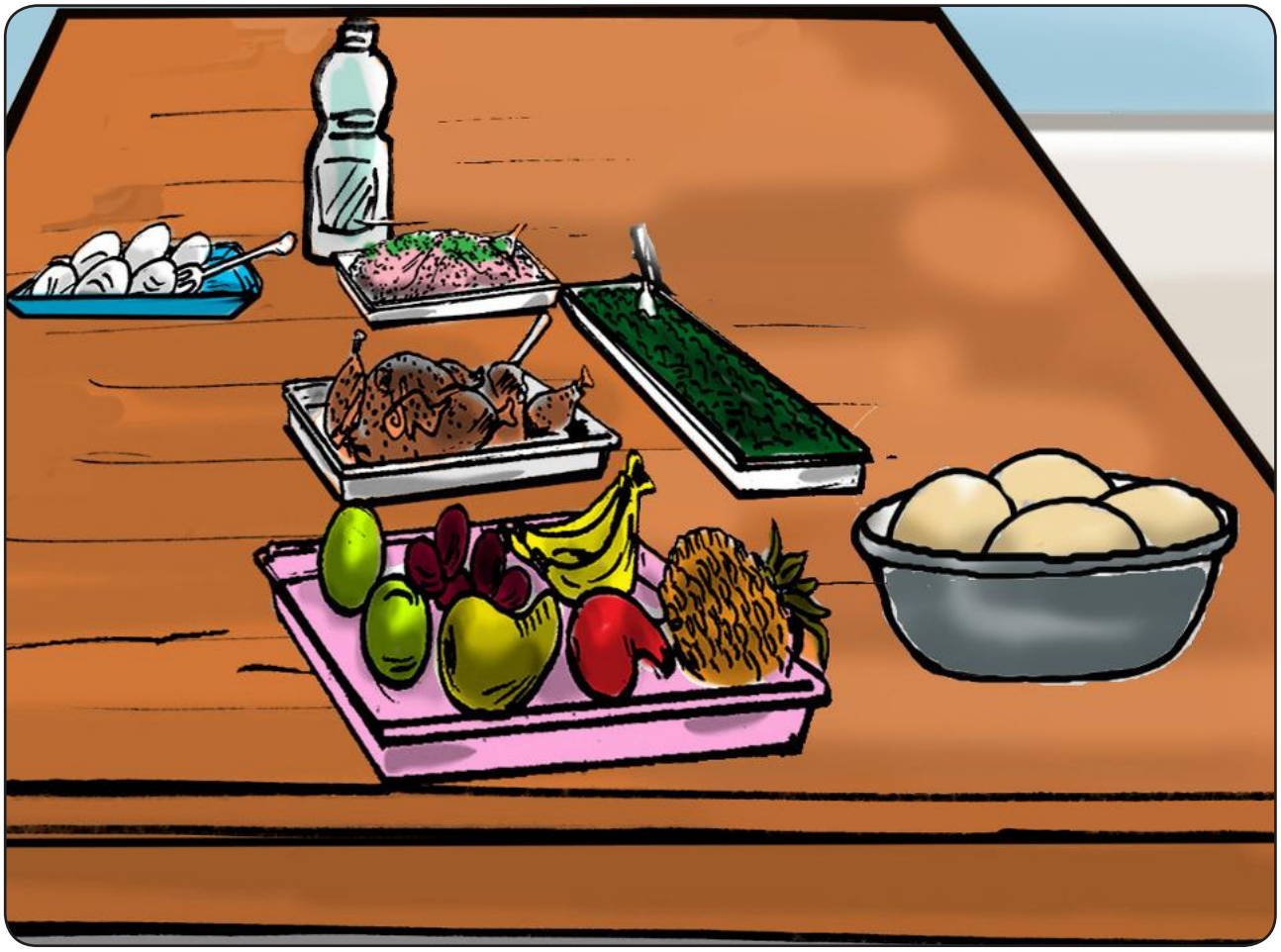

Ndi njoja.

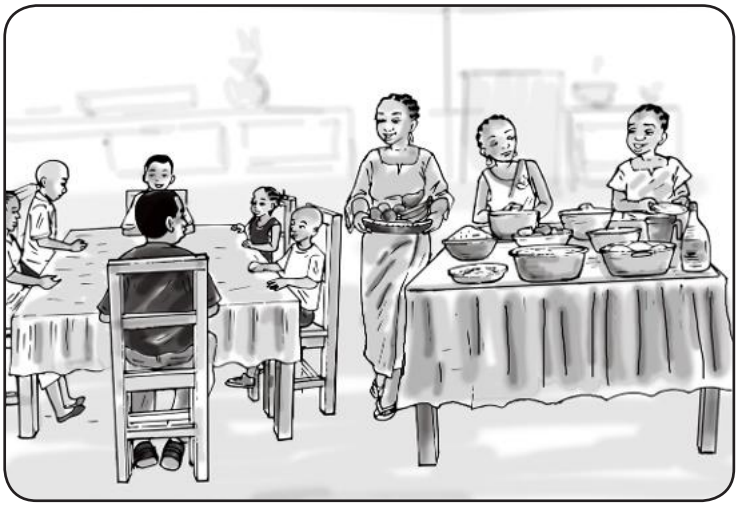

Ndi mbala.

Ku mesa kua ba Kalala

Lelu ndituku dia mufikilu wa dibaka dia baledi.
Mesa a biakudia adi ku luseke.
Muntu yonso udi wangata bidiye musue kudia.

Ku mesa kudi makalonyi, losa, bilunga, minyinyi ...
Mamu udi utuabanyine bimuma bia pome.
Lelu ne tudia musangu umue cianana.

Funda biutu musue kudia ?

Funda bibikidilu bia milongo eyi :
Mu-/ba-, Mu-/mi-, ci-/bi-, Ka-/tu-

Mu-/ba- :	Mulongi
	Balongi
Mu-/mi- :	1.....
	2. .....
Ci-/bi- :	1.....
	2. .....
Ka-/tu- :	1.....
	2. .....

Funda miaku itanu pa biakudia.

1
2
3
4
5

Funda biambilu bibidi pa biakudia.

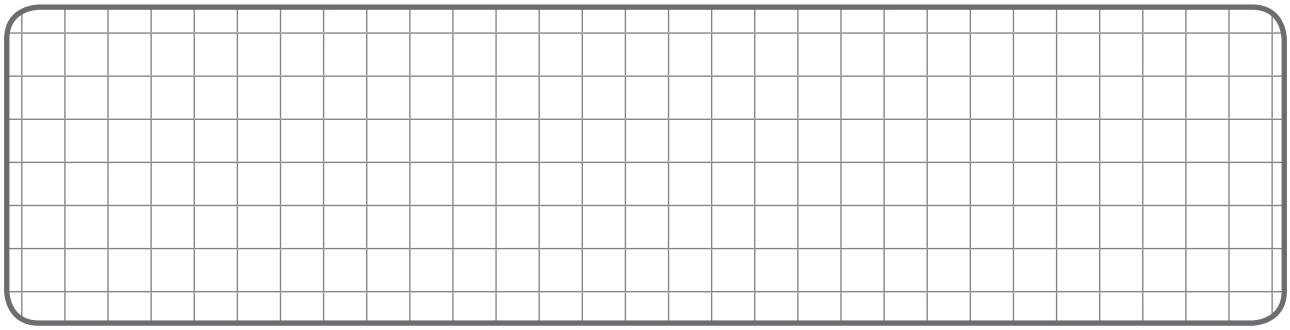

Didisha

Bimuma/Biakunua

Londa muyuki ewu

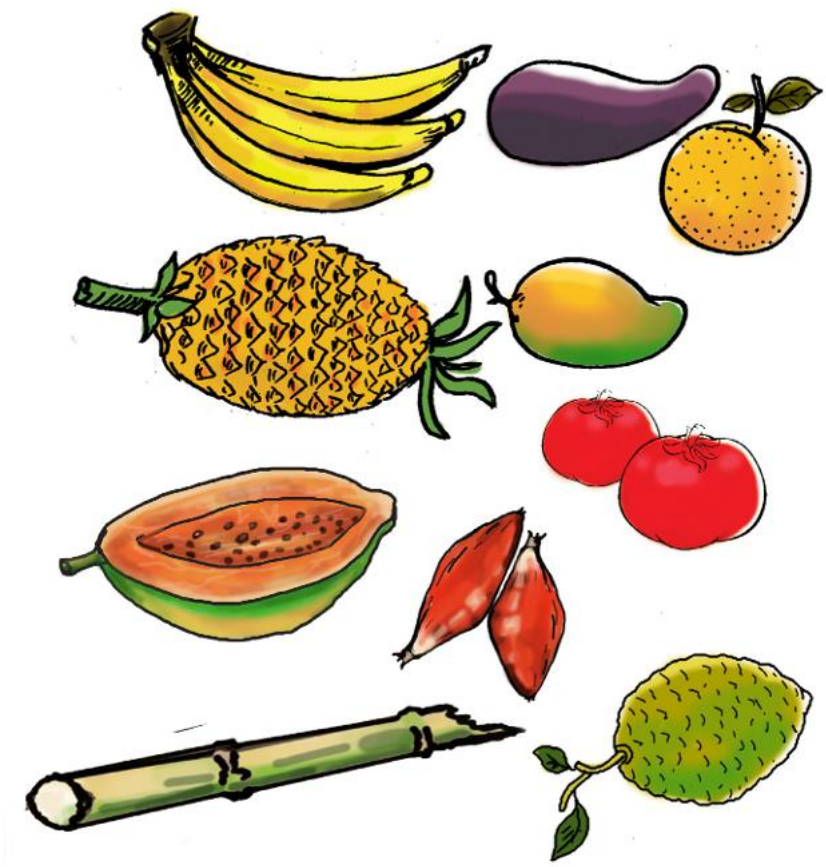

Ndi njoja.

Ndi mbala.

Bimuma mbimpe

Kalala wanyi, diaku bimuma bibidi ku dituku.
Bimuma mbipite biakudia bikuabo bia pa
buloba.

Bimuma bidi bitekesha cifu bimpe.
Kudia bimuma nkuvudija bidimu pa buloba.
Bimuma bidi bikolesha mifuba ne bisukula mashi.

Tukune mici ya bimuma mu mpangu yetu.
Bonso buetu tudiayi bimuma dituku dionso.

Bimuma kayi biutu musue kudia ?

Funda bibikidilu bia milongo eyi :
Di-/ma-, Ma-/ma-, lu-/n-, Ka-/tu-

Di-/Ma- :	Diminu
	Maminu
Ma-/Ma- :	1.....
	2. .....
Lu-/N- :	1.....
	2. .....
Ka-/Tu- :	1.....
	2. .....

Funda bibikidilu binayi bia bimuma ku bumue ne ku bungi

1
2
3
4

Funda biambilu bibidi, cimue ku bumue ne cimue ku bungi, pa bimuma biutu musue kudia.

Metu ne mpata

Mici ne bisonsa/Diangula

Londa muyuki wa tulamayi metu

Ndi njoja.

Ndi mbala. Tuangulayi meshi bimpe

Kalala udi utungunuka wambila balunda bende ne :
Bua kuangula meshi bimpe, kukoshi mici to.

Bukija cianana matamba a mici.
Meshi akadi makole, ne amata nkayawu.
Muitu, kuangudi nkunyi anyi kutudi matela cianana.

Kulengilengi mici anyi mabeji cilengalenga to.
Kakaaa! Tulondayi bonso mibelu eyi.

Funda bua cinyi Kalala udi ukandika dikosa dia mici ?

Funda biambilu bitanu ne mena a milongo isatu mishilangane:

1. .....

2. .....

3. .....

4. .....

5. .....

Ku miaku eyi yonso, fundulula muaku udi kawuyi upetangana ne diangula.

Muci
Bimuma
Meshi
Mashinyi
Didima

Funda mibelu ibidi pa dikuba dimpe dia metu.

Metu ne mpata

Mici ne bisonsa/Kukuba nyunguluilu

Funda malu asatu awudi mua kuenza bua kulama nyunguluilu wetu.

Ndi njoja.

Ndi mbala.

Tushintululayi bibidilu

Tukunayi mici mu mpangu yetu yonso.
Tukosayi bisonsa pa buipi ne nzubu yetu.

Tuangulayi tubudimbu ne bikopokopo bimansha mu njila.

Tulamayi mankenda a mubidi ne a nyunguluilu.
Tubelayi bakuabu bua bashintulula bibidilu bibi.

Katuimanshi bukoya mu njila anyi mu tulande to.
Tunemekayi bifukibua bionso bidi ne mudimu kutudi.

Bua cinyi tuepuka kuela bikopokopo mu njila ne mu tulande ?

Funda biambilu bijadiki bitanu.

1. .....

2. .....

3. .....

4. .....

5. .....

Fundulula muaku udi kawuyi pa dikuba dia nyunguluilu.

Bisonsa
Bisuku
Ditu
Ndeke
Mici

Funda biambilu bibidi bijadiki pa biutu wenza bua kulama metu.

Nyama

Bimuna

Funda mena asatu a bimuna biwudi mumanya.

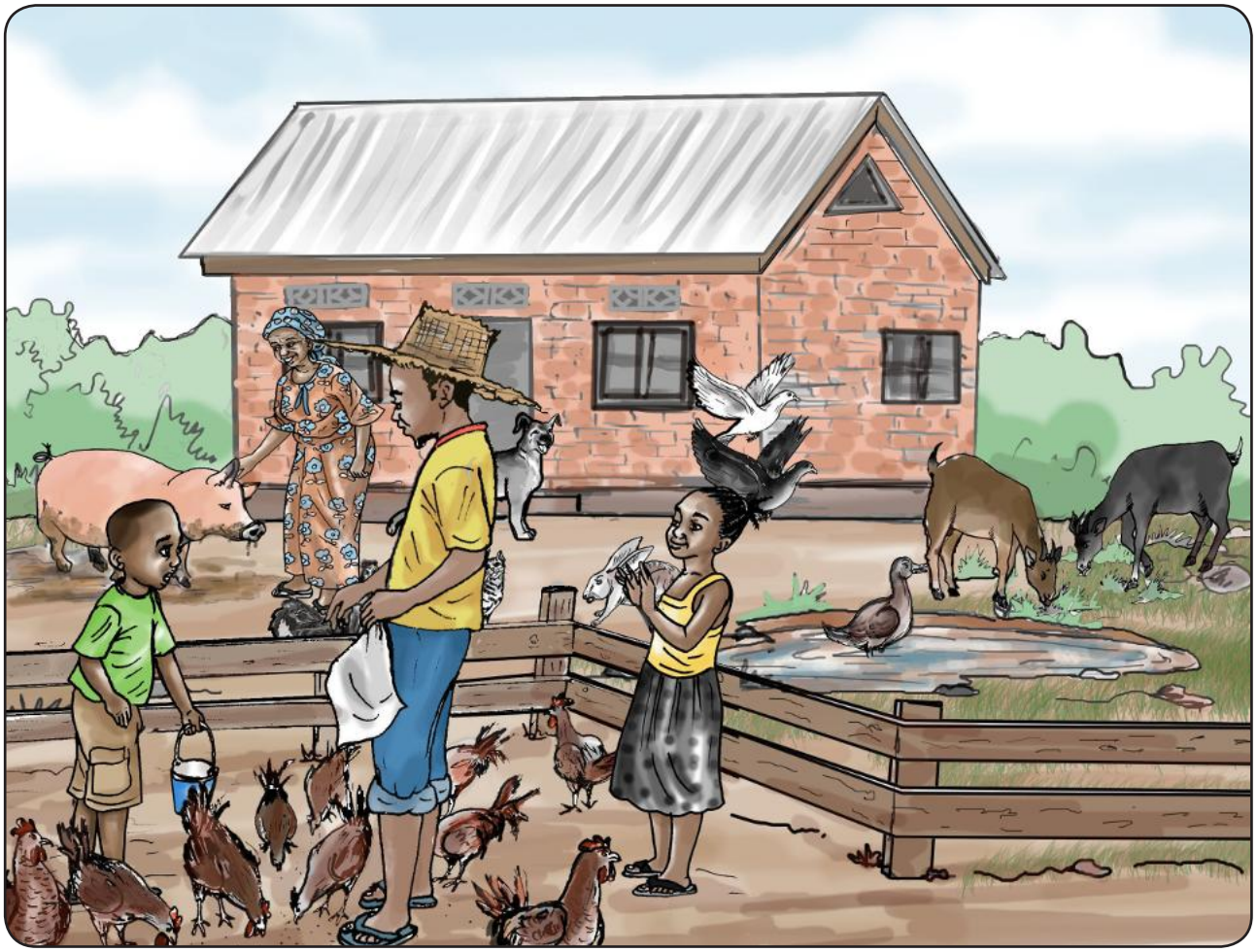

Ndi njoja.

Ndi mbala. Kalala udi udisha bimuna

Mu dinda dionso, Kalala udi unzulula cikumbi.
Nzolu, mbuji, mikoko ne makangala bidi bipatuka.

Nyunyi ne nyama idi idila miadi mishilangane.
Idi yenza mutoyi wa bungi ; idi ne nzala.

Kalala udi uyikonke : Nudi ne nzala anyi ?
Nudi basue kudia cinyi ? Idi yandamuna ne :
mataleeeeeeee.
Udi uelela nzolu matala.

Bua cinyi Kalala kena ulala mu nzubu umue ne bimuna ?

Kudimuna biambilu bijadiki ebi mu nkonku :

Cilejelu: Mici idi yambuluisha.

Mici idi yenza cinyi?

Londa cilejelu cidi kulu eku ne biambilu ebi :

1. Tulamayi metu etu.

.....

2. Bantu bakuna mici.

.....

3. Kukoshi mici to.

.....

4. Bana badi bakuna bilongo.

.....

5. Balongi badi bangula tubudimbu.

.....

Funda muaku udi kawuyi pa bimuna.

Nyunyi
Dikalu
Cilongelu
Nzolu
Mukoko

Funda biambilu bibidi bidi Kalala wambila nyama.

Nyama

Nyama ya muitu

Londa muyuki wa pa nyama ya muitu.

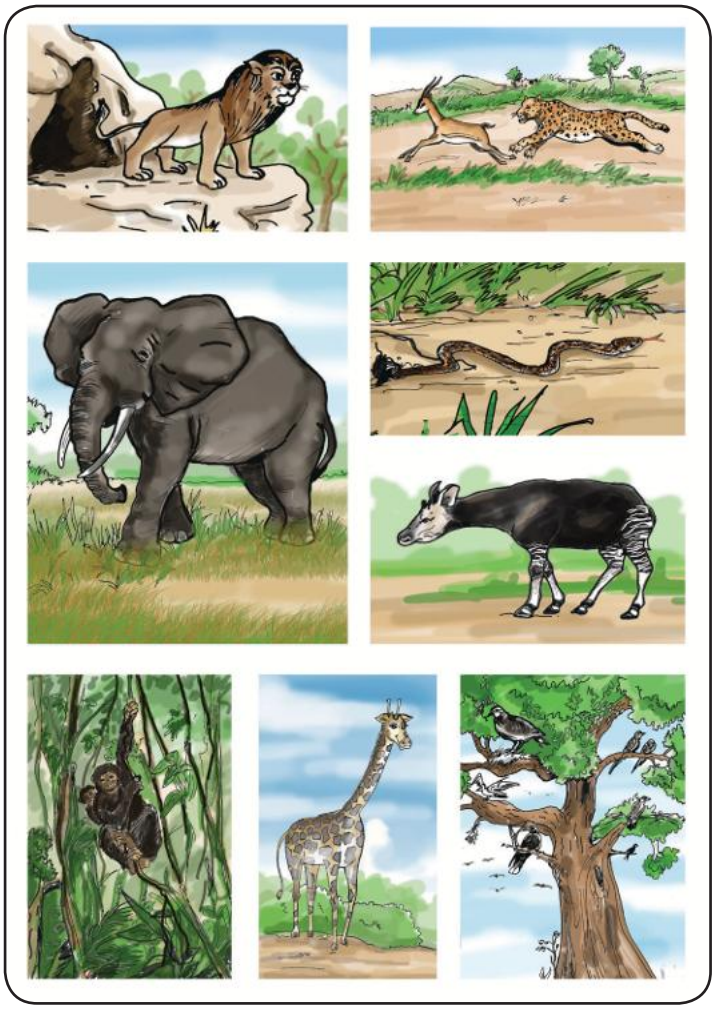

Ndi njoja.

Ndi mbala.

Tuyayi kumona nyama yetu

Mu ditunga dietu dia Kongo mudi metu a bungi.
Kudi metu adibo bakandika bantu bua kubuela.

Mudi nyama mimpe ya mushinga mukole.
Benyi badi bumbuka kumabo bua kuyitangila.

Badi balue ne bafuta makuta a kuabu.
Kaka ! Ebu mbualu buimpe. Tukubayi nyama yetu.

Tela mena asatu a nyama ya mushinga mukole iudi mumanye mu Kongo ?

Kudimuna biambilu ne bikemenu ebi: Kelekele,...!, Kaka ,...!, Ah,...! , Mamuanyi mamu, ...!/Babanyi baba,...!,

Cilejelu : Kabuluku kadi ne lubilu lua dikema.

Ah, Kabuluku kadi ne lubilu lua dikema!

1. Nkashama udi ne lonji.

.....

2.Nyama ya muitu idi ne mushinga ku tudi.

.....

3. Kongo nditunga dia nyama ya bungi.

.....

4. Kapumbu kadi kanyema bikole.

.....

5. Ntambua udi ne muselele.

.....

Funda mena atanu a nyama ya muitu.

1.
2.
3.
4.
5.

Funda biambilu bibidi pa cidi benyi benza bua kutangila nyama ya mushinga mukola.

CITUPA 3

KUYISHA DITUNGA KUMPALA

Midimu

Madimi

Londa muyuki wa Kalala udi ukuna tumbele.

Ndi njoja.

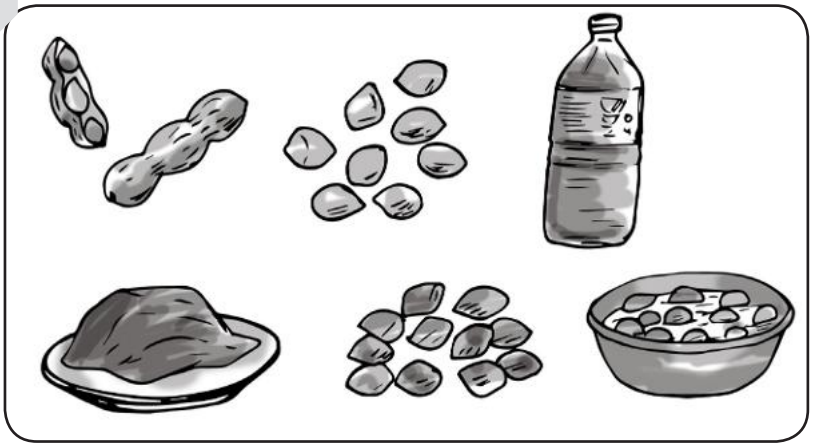

Ndi mbala. Tumbele tutu tutudia bishi ?

Tumbele nciakudia cilenga ku Kasayi wetu ewu.
Tuenzayi muyeye wa tumbele.

Tumbele tudi ne mafuta a mushinga mukole.Bamamu, elayi tumbele mu biseki. Katunyangi tumbele to.

Tumbele mu musabu nciakudia cikumbane.Tumbele tutumpa anyi tukanga tudi tukolesha mubidi.

Tudi mua kuenza cinyi ne mafuta a tumbele ?

Teka biambilu ebi ku dibenga :

Cilejelu : Tudimayi madimi.

Katudimi madimi to.

Enza bia momumue

1. Tukunayi bidibua.

.....

2. Umbula bina.

.....

3. Angula nteta ya mudibu.

.....

4. Umisha bisonsa.

.....

5. Lamba losa.

.....

Fundulula muaku udi kawuyi pa midimu ya budimi.

Mici
Cisuku
Mbua
Bulalu
Kudima

Funda biambilu bibidi pa midimu ya madimi.

1.....

2.....

Midimu

Midimu ya bianza

Londa muyuki wa midimu ya bianza.

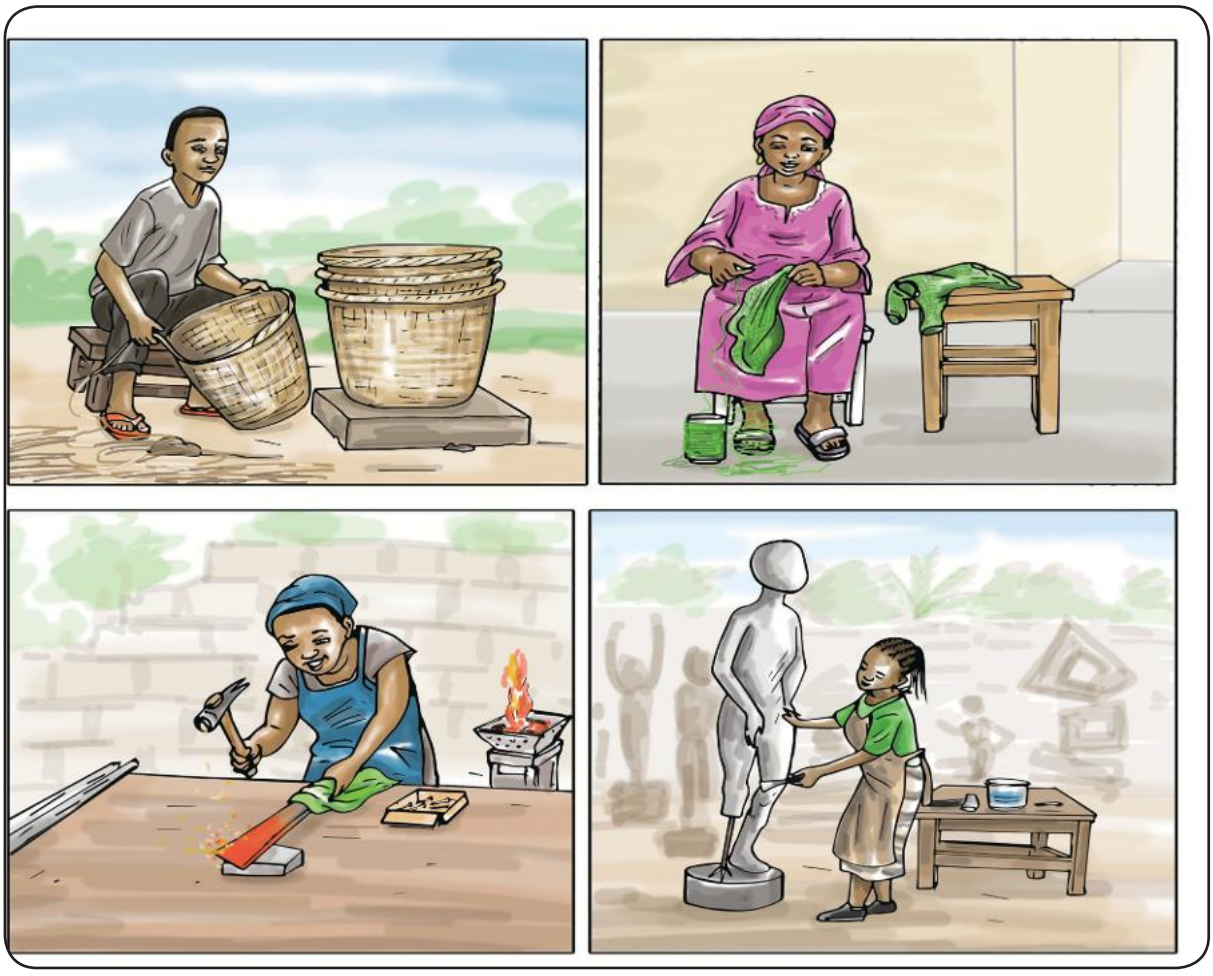

Ndi njoja.

Ndi mbala.

Longa mudimu wa bianza

Tatu Kasonga udi ubela muanende Kalala: Kalala, mu dikisha, longa mudimu wa bianza. Umanye kuluka biata ne bitunga bia madiba; anyi kutela bilamba ne kusonga mpingu. Ufuanangane ne kakuebe uvua nsenda munene.

Mudimu wa bianza uvua bubanji bunene kuetu. Katuvua tukengela mudimu wa kuenza nansha.

Mudimu wa bianza wakatupesha makuta ne budikadidi.

Mudimu kayi uvua kakuende wa Kalala wenza ?

Ela nkonku bua kumanya ciena bualu cia ciambilu ne ciambilu:

Cilejelu: Kalala uvua udia tumbele.

Nganyi uvua udia tumbele? (Kalala)

Enza bia momumue:

1. Badimi bavua bakuna ciomba.

.....

2. Tshibola uvua wangula nkunyi.

.....

3. Tuetu tuvua tosha bisonsa.

.....

4. Bibota bivua biboba.

.....

5. Cikasu civua cishale mu budimi.

.....

Fundulula muaku udi kawuyi pa midimu ya bianza.

Kapaya
Kashola
Ciata
Bitunga bia madiba
Kapumbu

Funda biambilu bibidi pa midimu ya bianza.

1 .....

2 .....

Midimu

Midimu ya mu bilo bia ku komine

Londa muyuki wa Midimu ya mu bilo bia komine.

Ndi njoja.

Ndi mbala.

Difundisha dia dibaka ku komine

Kalala ne Tshibola mbansonga ba mushinga mukole.
Kalala ne Tshibola bavua banangangane, basue kuselangana.
Baledi babu bonso bavua babambile ne :
Nuditeteshe mashi kumpala kua malu onso.

Tuyayi ku komine bua kufundisha dibaka dienu.
Katupu moyo mikanda yetu ya bu muntu.Tukeba kabidi bajadiki ba dibaka.
Mbimpe kuikala ne makuta bua kufuta mbulamatadi.

Bua cinyi bantu badi baselengane ?

Ela nkonku bua kumanya cikumbajilu (cikulu) cia cintu cienza cia ciambilu ne ciambilu.

Cilejelu: Kalala uvua wenza mudimu.

Kalala uvua wenza cinyi? (Mudimu).

Enza bia momumue:

1. Balombodi bavua babela bena mudimu.

.....

2. Bantu bavua bakomona kabuluku ku komine.

.....

3. Mufundi uvua mufunda mukanda.

.....

4. Tuvua bakomba lupangu lua komine.

.....

5. Mulongeshi ne balongi bavua bapete mikanda ya bu muntu.

.....

Fundulula miaku ibidi idi kaiyi pa midimu ya mu bilo.

Makuta
Komine
Madimi
Kufundisha
Nyama

Funda biambilu bibidi pa difundisha dia dibaka ku komine.

1.....

2.....

Biambula

Njila

Londa muyuki wa Njila ya kuendela.

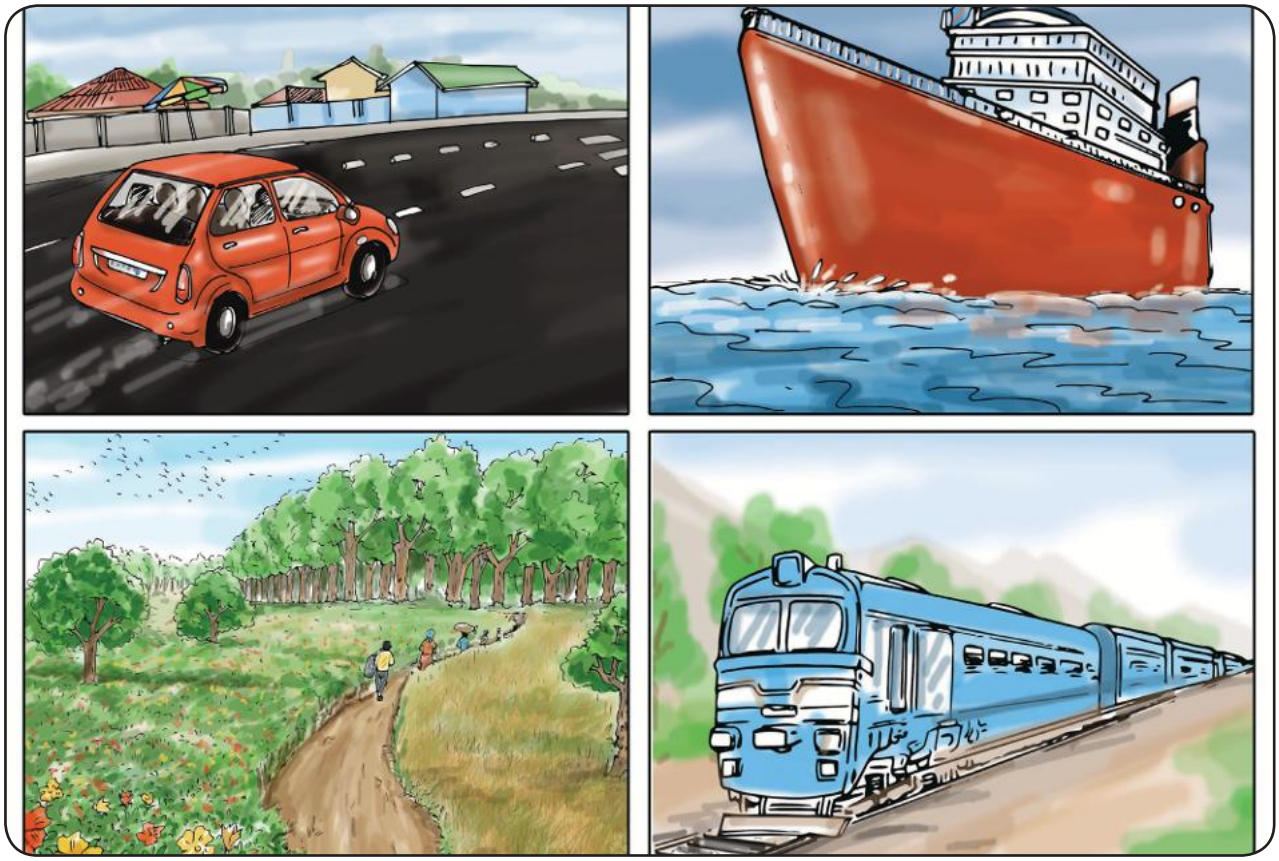

Ndi njoja.

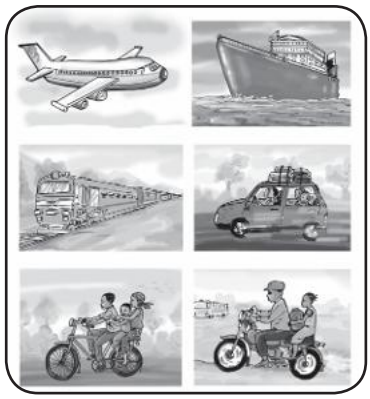

Ndi mbala.

Njila ya kuendela

Mvua muya ku mputu mu ndeka.
Ndeka uvua upanda matutu, utumbuka mu lupepele.

Lumingu lushala mvua mubanda mu buatu.
Buatu butu buendela pa mayi.
Ku misangu tutu tubuela mu kawulu.
Kawulu katu kendela pa njanja.

Mashinyi adi bua njila ya kabudimbu.
Makalu adi bua tujila tua cikosu.

Ku njila yonso itudi batela, sungula umue uudi musue kutamba mikuabu ne umvuija bua cinyi ?

Ela nkonku bua kumanya cikumbajilu (ciakunyi) cia cintu cienzela.

Cilejelu: Kabuluku uvua mupesha mamu mukanda wa bu muntu.

Kabuluku uvua mupesha nganyi mukanda wa bu muntu? (Mamu).

Enza bia momumue:

1. Tatu uvua musumbile muanende kaye.

.....

2. Bantu bavua bela kabuluku nkonku.

.....

3. Nsongalume uvua mutumine baku bilamba.

.....

4.Mufundi uvua mufundile kabuluku muyuki.

.....

5. Bena diku bavua bimbila bana babu misambu.

.....

Fundulula muaku udi kawuyi pa biambula.

Dikalu
Buatu
Nzubu
Mashinyi
Kawulu

Funda biambilu bibidi ne mishindu ya biambula.

Biambula

Tudiendelandela

Londa muyuki wa luendu lua Tatu Kasonga.

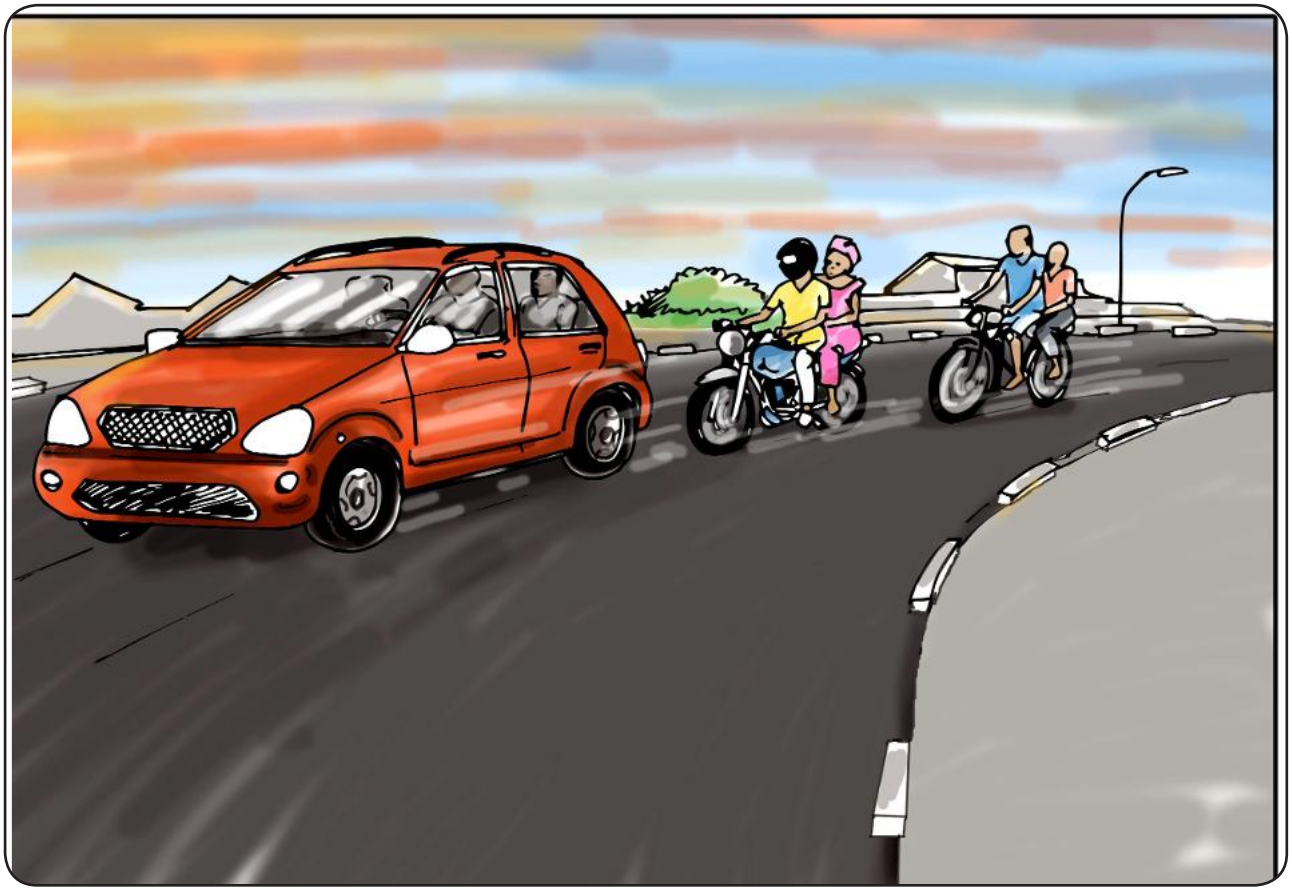

Ndi njoja.

Ndi mbala. Luendu lua yaya Tshibola

Dituku dia luendu luanyi, nenya ku cipalu.
Ku cipalu nendeje mikanda yanyi ya luendu.

Pashishe nensombe mu muaba wa bena luendu.
Kalala neansombesha too nepikile ndeka mu cipalu.

Pikila ndeka, netuakidilangane ne Kalala bua kulayangane.

Pasa ndeka lubilu lukole, neatumbuke mulu. Kalala wetu ne baledi banyi nebashale.

Dituku dieba dia luendu neuye ne nganyi bua kukushindikijaye ne neudiumvua mushindu kayi?

Ela nkonku bua kumanya cikumbajilu cileji muaba.

Cilejelu: Nenye ku mbelu.

Nenye kuepi? (Ku mbelu).

Enza bia momumue:

1. Netumone ndundu ku mputu.

.....

2. Mamu neasumbe mikanda ya luendu ku bilo bia Congo Airways.

.....

3. Bana nebabande mu ndeke.

.....

4. Mutombu neafike ku mputu makelele.

.....

5. Bena ne Bodika nebasombe mu muaba wa benyi.

.....

Fundulula muaku udi kawuyi pa biambula.

Dikalu
Buatu
Lukasu
Mashinyi
Kawulu

Funda biambilu bibidi pa mishindu ya biambula.

Biambula

Ndeka

Londa muyuki wa Kalala udi ku cipalu cia ndeka.

Ndi njoja.

Ndi mbala.

Ndeka

Makelele, nenya ku cipalu cia ndeka.
Ndeka udi ne ndundu isatu.
Ndeka udi ne mapuapua abidi, bibi bibidi.

Munda mudi kazubu ka muendeshi.
Mudi nkuasa ya bungi mu milongu ibidi.
Mu ndeka mudi kabidi nkumba.

Bena luendu nebadia ne nebanue.

Bua cinyi muendeshi ne bena diende badi mu kazubu ?

Ela nkonku bua kumanya cikumbajilu cileji muaba.

Cilejelu: Nenye ku Tshikapa.

Nenye kuepi? (Ku Tshikapa).

Enza bia momumue:

1. Balongi nebapingana ku nzubu ku makasa.

.....

2. Tatu neasumbe dikalu mu cisalu.

.....

3. Bana nebindile buatu ku mayi.

.....

4. Tshibola neafike ku mputu makelele.

.....

5. Kabena ne Bodika nebasombe mu muaba wa benyi.

.....

Fundulula miaku udi kawuyi pa biambula.

Ndeka
Buatu
Lukasu
Ndundu
Luendu

Funda biambilu bibidi pa bitupa a Ndeka.

Manaya

Manaya a bankambua

Londa muyuki wa balongi badi banaya.

Ndi njoja.

Ndi mbala.

Balongi badi banaya

Balongi badi banaya kanke.
Mbenza tusumbu tua banayi banayi. Badi batumpika mulu, batuta bikashi. Badi kabidi bolola mikolo ne maboko.
Tangilayi mudibu batumpika ne disanka.

Balongi ba balume badi bobesha ba bakaji.

Balongi ba bakaji bakitabuja dijimija mu ditalala.
Bulelela, kanke ndinaya dia cinsangansanga.

Cilejelu kayi cimpe cidi bana ba bakaji batuleja ?

Ela nkonku bua kumanya mufidi muleji ngikadilu.

Cilejelu: Balongi bimpe bavua bakuata mu kalasa.

Balongi kayi bavua bakuata mu kalasa?

(Bimpe).

Enza bia momumue:

1. Mulongeshi muakane udi wambuluisha balongi.

.....

2. Mulombodi udi ufunda ku cibasa cifike.

.....

3. Bana bavua bavuala bilamba bitoke.

.....

4. Tuvua bela milongo milulame.

.....

5. Kabena ne Bodika bavua banaya ndundu mukunze.

.....

Fundulula muaku udi kawuyi pa manaya.

Disanka
Buatu
Cisumbu
Balume
Kanke

Funda biambilu bibidi ne manaya abidi awutu musue kunaya.

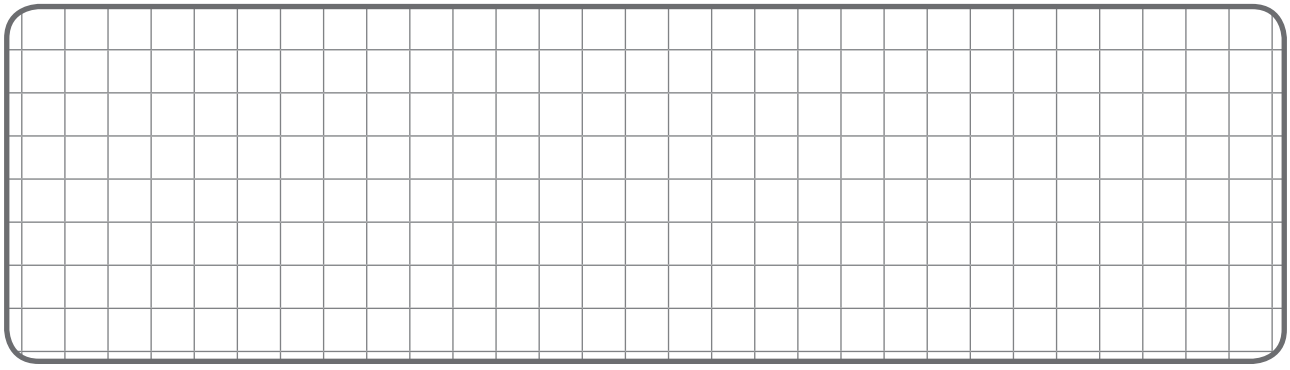

Manaya a kuibidija mubidi

Manaya a cisangasanga

Londa muyuki wa Nsangabalende ne Vita mu cipalu.

Ndi njoja.

Ndi mbala.

Bana badi banaya ndundu

Bana, mu musesu wetu, badi banaya ndundu.
Kalala, muena ndundu, udi usungula banayi.
Udi ubasungula, ubelela mikenji ne diyanunuka.
Yeye pende udi ku banayi ba ndundu.

Ndundu wakatuadija bimpe, kadi Kalala wakashipa mikenji.
Pakobeshabu cisumbu ciabu, Kalala wakafika munda, wakanyenga ndundu, ne dinaya diakajika cimpicimpi.

Bakabela Kalala: Nemeka mikenji ya dinaya.

Mikenji kayi iudi mua kuelela bakueba wewa ne ndundu webe?

Ela nkonku bua kumanya muambikila muleji mushindu.

Cilejelu: Balongi bavua bakuata bimpe mu kalasa.

Balongi bavua bakuata mushindu kayi mu kalasa? (Bimpe).

Enza bia momumue:

1. Mulongeshi udi wambuluisha balongi biakane.

.....

2. Mulombodi udi ufunda bimpe ku cibasa.

.....

3. Bana bavua benda bitekete.

.....

4. Tuvua banaya bikole.

.....

5. Kabena ne Bodika bavua banaya kanke lubilu.

.....

Fundulula muaku udi kawuyi pa manaya.

Ndundu
Tuzubu
Mubidi
Makondo
Kusungula

Funda biambilu bibidi ne manaya a cinsangansanga.

Manaya a kuibidija mubidi

Manaya a muntu nkaya

Londa muyuki wa diteta dia dibidija mubidi.

Ndi njoja.

Ndi mbala.

Wakumpala ku lubilu

Diteta dia lelu ndia dinyema.
Mulongeshi udi ubikila Kalala ne balongi batanu.
Udi uzola mulongu panshi ne ubimakijapu.
Udi ubala bitekete too ne ku itanu.

Pavuaye mufike ku itanu, balongi bakatuadija lubilu.
Kalala wakatuka lubilu bu mukete.
Uvua unyema lukasa, mupite binenda bonso.
Uvua wa kumpala ku mulongu wa mfikilu.

Bobu bakuambila bua kunyema, ntanta bula kayi uudi mua kunyema ?

Tangila ciambilu eci:

- Mulongeshi udi ubala bitekete.
Mulongeshi udi ubala mushindu kayi ? (Bitekete)

Funda biambilu bisatu ne muambikila muleji mushindu, ne ela nkonku bua kupeta muambikila umue ku umue.

Biambilu:

1. .....

2. .....

3. .....

Nkonko:

1. .....

2. .....

3. .....

Fundulula muaku udi kawuyi pa manaya.

Ndundu
Lubilu
Kawulu
Kunyema
Mulongu wa mfikilu

Funda biambilu bibidi pa manaya a muntu nkaya.

Ce manuel de l'apprenant a été imprimé grâce à l'appui généreux du peuple américain et du peuple britannique, à travers l'Agence des Etats-Unis pour le Développement International (USAID) et le Ministère Britannique de la Coopération Internationale (DFID/UKAID).